

Hoogveenherstel in de Groote Peel

Verlag veldwerkplaats *Nat Zandlandschap*

9 oktober 2009, De Groote Peel

Inleiders: Gert-Jan van Duinen (Stichting Bargerveen/Afd. Dierecologie, Radboud Universiteit Nijmegen) en Piet van den Munckhof (Staatsbosbeheer)

Tijdens deze veldwerkplaats is met betrokkenen uit beheer, beleid en onderzoek gezamenlijk gekeken in hoeverre herstel van gradiënten van een compleet veenlandschap in én om de Groote Peel realiseerbaar is. Om daar een antwoord op te kunnen geven is een toelichting op de natuurlijke variatie in veenlandschappen en de betekenis van die variatie voor planten- en diersoorten noodzakelijk én inzicht in het functioneren en de aantastingen van het gebied.

Hoogveenrestanten

Gert-Jan van Duinen van Stichting Bargerveen begint met uit te leggen waar een hoogveenlandschap uit bestaat en wat daarvan nog over is in Nederlandse natuurgebieden. Een intact hoogveenlandschap bestaat uit een hoogveenkern, een overgangszone en een laggzone. De hoogveenkern wordt gevoed door regenwater, dat van nature doorgaans voedselarm en mineraalarm is. De overgangszone is het gebied tussen de hoogveenkern en de minerale zone aan de rand van het veengebied, waarin ook grondwater een rol speelt en het aanbod van voedingsstoffen en mineralen groter is dan in de hoogveenkern. Het belang van de variatie in zones is groot, omdat alle onderdelen en alle gradiënten daartussen hun eigen omgevingscondities hebben en zo geschikt zijn voor telkens andere soorten. De heterogeniteit die daardoor ontstaat is heel belangrijk voor fauna. Zo zijn er diersoorten die voor het voltooien van hun levenscyclus verschillende onderdelen van het landschap nodig hebben, zoals libellen die zich als larve ontwikkelen in poelen in de hoogveenkern en als volwassen dier foerageren aan de rand van het veen, waar het prooiaanbod hoger is. Een ander voorbeeld is de Grauwe Klauwier. Deze vogel is afhankelijk van een groot aanbod aan grote insecten gedurende de hele dag en het hele broedseizoen. Zo'n groot aanbod is er meestal alleen als er veel verschillende insectensoorten binnen het territorium voorkomen. En dan zijn er nog planten- en diersoorten die vanwege bijzondere condities alleen in gradiënten voorkomen of plekken in hoogveenlandschappen met enige invloed van gebufferd grond- of oppervlaktewater. Van deze soorten staat een groot aantal op de Rode Lijst. De randen en overgangen zijn dus, vanwege de biodiversiteit, juist van groot belang voor veel zeldzame en bedreigde hoogveensoorten.

Herstel van een compleet hoogveenlandschap

Het hoogveenlandschap in Nederland staat onder grote druk en de grote hoogveenrestanten zijn allemaal sterk aangetast. Door de ontginning, intensivering van de landbouw, ingrepen in de waterhuishouding en het gebruik van kunstmest is de kwaliteit van de hoogvenen sterk afgenomen. De overgangszones en laggzones zijn meestal helemaal verdwenen, waardoor het eenvormige landschappen zijn geworden. De herstelmaatregel 'vernatten' die in eerste instantie heel logisch klinkt, levert lang niet altijd een toename van de zeldzame en bedreigde hoogveensoorten op, maar meer van hetzelfde. En dit is juist niet wat je wilt hebben in een compleet hoogveenlandschap. Sterke vernatting van oude veenputten en greppels kan zelfs leiden tot het verdwijnen van relictpopulaties van zeldzame en karakteristieke soorten die zich gedurende de degradatie van het veen daar nog hebben weten te handhaven. Om de zeldzame en bedreigde soorten terug te krijgen, zijn verschillende gradiënten noodzakelijk. Naast het

vasthouden van (gebiedseigen) water is ook de invloed van gebufferd water nodig voor het herstel van zoveel mogelijk van de variatie die in het hoogveenlandschap van nature thuishoort. Door het herstellen van situaties met grondwaterinvloeden (kwel) kunnen gradiënten en mozaïeken ontstaan, die geschikte terreincondities bieden voor zeldzame en bedreigde hoogveensoorten.

Peel op pannenkoek

Piet van den Munckhof van Staatsbosbeheer vertelt dat de Groote Peel weliswaar in de Centrale Slenk ligt, maar op een soort ‘pannenkoek’ die aan de Peelhorst hangt en niet met de rest van de slenk meezakt. Vanaf die pannenkoek en de Peelhorst hebben verschillende bovenloopjes van beken zich een weg gebaad. Binnen het reservaat de Groote Peel is een hoogteverschil van 10 meter aanwezig in de zandondergrond. In verband met de vorming van hoogveen (waarbij een stabiele waterstand nabij het maaiveld vereist is voor een goede veenmosgroei) is het belangrijk te weten dat de flanken van dekzandruggen hydrologisch de meest stabiele situaties in het reservaat zijn: water stroomt hier vanuit de ruggen naar de laagten en er is in de flanken een zone waar het water stabiel nabij het maaiveld komt. De Groote Peel heeft nu te maken met een hoge voedselrijkdom. Door deze hoge voedselrijkdom en de instabiele waterstand in de grotere plassen zijn de perspectieven voor hoogveenvorming en behoud en herstel van waardevolle vegetaties het grootst op de flanken van dekzandruggen en voorlopig niet in de laagtes. Verhoging van oppervlaktewaterpeilen tot de huidige stabiele zones is ongewenst; dit zou het verdwijnen (‘verzuipen’) van waardevolle groeiplaatsen tot gevolg hebben. Herstelmaatregelen moeten hier gericht zijn op het tegengaan van drainage van dekzandruggen. Anders gezegd: op het maximaliseren van de opbolling van de waterlens in de dekzandruggen, zodat de hoeveelheid water die langs de flanken uittreedt en herstellende veenmosvegetaties voedt, toeneemt.

Het veld in

Buiten gaan we eens kijken in hoeverre bovenstaand verhaal toegepast kan worden in de Groote Peel. Het eerste punt waar we stoppen is op de Mussenbaan, een groot landbouwperceel naast het reservaat van de Groote Peel. Vanwege de ligging van deze percelen tussen het hoogveenrestant en het beekdal van de Aa ligt hier veel potentie voor de ontwikkeling van een overgangszone. Echter, hier is een kwelscherm geplaatst om waterverlies vanuit de hoogveenkern naar de gedraineerde percelen te beperken. Het

kwelscherm verhindert momenteel de ontwikkeling van een gradiënt die gevoed wordt door oppervlakkige aanvoer van water vanuit het veenrestant.

Bij het volgende punt, een graslandperceel met een gegraven poel, is ook het kwelscherm aanwezig. Maar hier is de situatie anders. Op deze locatie zit namelijk geen leem in de ondergrond, waardoor veenwater onder het kwelscherm door kan sijpelen. Dit 'lek' zorgt aan de rand van het perceel voor een constant vochtige bodem en aanvoer van koolstofdioxiderijk water, wat essentieel is voor een goede veenmosontwikkeling. Het ongedaan maken van drainage in deze percelen biedt kansen voor de ontwikkeling van een vochtige overgangszone, met een veenmosrijke vegetatie aan de kant van het hoogveenrestant.

Als de landbouwfunctie is verdwenen op deze percelen zou een eerste stap kunnen zijn om de bouwvoor te verwijderen, maar pitrusgroei is hier toch niet volledig te voorkomen. Waarschijnlijk is het verwijderen van de bouwvoor niet voldoende om al het fosfaat te verwijderen. Als de bodem voldoende nat blijft, kunnen de veenmossen goed groeien en de pitrus na verloop van tijd verdringen.

Begrazing en betreding hoeft hier niet per definitie negatief te zijn, al is een veenmosdek wel gevoelig voor vertrapping. Begrazing kan ervoor zorgen dat geen bos opslaat. Bos zorgt voor extra verdamping en dat versterkt zo de verdroging.

Het vervolg van de wandeling leidt langs enkele goed ontwikkelende veenmosvegetaties. Deze zijn in het hoogveenrestant gelegen langs de flanken van een dekzandrug, in de oeverzone van het Roerdompven. We eindigen onze wandeling bij een ander ven, de Meerbaansblaak, met een constante hydrologische situatie. De waterstand is hier stabiel door voeding met grondwater uit de naastliggende dekzandrug. Dit ven biedt potentie om heel mooi te worden, maar veenontwikkeling wordt nu nog tegengehouden door de meeuwen en de golfslag door windwerking.

Leerpunten van vandaag zijn:

- Een hoogveenlandschap is meer dan alleen een hoogveenkern.
- Gradiënten (zuurbuffering/grondwater) zijn belangrijke dragers van biodiversiteit. Vasthouden van regenwater is onvoldoende voor herstel van de variatie die hoort bij een compleet veenlandschap.
- Gradiënten en terreinheterogeniteit zijn sterk aangetast, maar er zijn nog wel relictpopulaties aanwezig.

- Perspectieven voor herstel van juiste condities voor veenvorming en overgangen zijn in en om aangetaste veenrestanten aanwezig en vereisen een aanpak op landschapsschaal. Een goede systeemanalyse is essentieel voor de vorming van een goede herstelstrategie.

Meer informatie:

Gert-Jan van Duinen, 06-47282060 (secr. 024-3653288), g.vanduin@science.ru.nl

Piet van den Munckhof, 013-7074856, P.Munckhof@staatsbosbeheer.nl

